

Πῶς νά εἰσέλθω στήν καρδιά;

Μητροπολίτης Διοκλείας
Κάλλιστος Ware

Πῶς νά εἰσέλθω στήν καρδιά;

Μυστικές ἀναβάσεις στό ὄρος τοῦ Κυρίου

Μετάφραση:
Πολυξένη Τσαλίκη-Κιοσόγλου

Ἐπιμέλεια ἔκδοσης:
Βασίλης Ἀργυριάδης

Ἐν πλῶ

© Μητροπολίτης Κάλλιστος Ware
& Έκδόσεις Έν πλω
Κολοκοτρώνη 49, Άθήνα 105 60
Τηλ.: 210 3226343 - Fax: 210 3221238
e-mail: info@enploeditions.gr
www.enploeditions.gr
facebook.com/enploeditions.gr

Α΄ Έκδοση: Μάιος 2015

ISBN: 978-960-9550-59-8

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡ προσωπική ἐμπειρία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος
κατά τοὺς Ἑλληνας Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

9

Τό μυστήριο τῶν δακρύων
στήν ὀρθόδοξη πνευματικότητα

Ἕνα νεφελῶδες ζήτημα

49

«Ἄφες ἡμῖν...
ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν...»

Ἡ συγχώρηση στοὺς Ψαλμούς
καὶ στήν Κυριακή Προσευχή

83

Πῶς νά εἰσέλθω στήν καρδιά;

133

Σημειώσεις

181

Ἡ προσωπική ἐμπειρία τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος κατά τούς Ἑλληνες
Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

*Πάντα χορηγεί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον,
βρῦει προφητείας, ἱερέας τελειοῖ,
ἀγραμμάτους σοφίαν ἐδίδαξεν,
ἀλλεῖς θεολόγους ἀνέδειξεν,
ὄλον συγκροτεῖ τόν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας.
Ὅμοσῦσε καί Ὅμοθρονε,
τῷ Πατρὶ καί τῷ Υἱῷ, Παράκλητε, δόξα σοι*

Στιχηρόν ἰδιόμελον τῆς Κυριακῆς τῆς Πεντηκοστῆς

Solovetsk καί Sunderland

Περί τό 1890, ἓνας ἀγγλικανός ταξιδευτής ἀπό τό Sunderland, ὁ αἰδεσιμώτατος Alexander Boddy¹, ἐφημέριος στούς Ἁγίους Πάντες, στήν περιοχὴ Monkwearmouth, ἤρθε ὡς προσκυνητῆς στή σπουδαία Μονή Solovetsky, στό βορειότατο ἄκρο τῆς Ρωσίας, στά παράλια τῆς Ἴσπρηρς Θάλασσης. Ἔνα πράγμα τόν ἐντυπωσίασε ἰδιαιτέρα. Ἦταν μιὰ εἰκόνα τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατά τήν Πεντηκοστή.

Ὅταν, εἴκοσι περίπου χρόνια ἀργότερα, 31 Αὐγούστου 1907, κατά τήν ἐπίσκεψη τοῦ T. B.

Barratt, σημειώθηκε ἔκχυση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν ἑνορία τοῦ Boddy, στό Sunderland, δέν εἶναι πολύ πιθανό ὅτι ἐκείνη ἡ «ἐντυπωσιακή ἀναπαράσταση» τῆς Πεντηκοστῆς πού εἶχε δεῖ στή Ρωσία, ἦταν ἀκόμη ζωντανή στή μνήμη του; Ἐνα καθοριστικό γεγονός στήν ἱστορία τοῦ βρετανικοῦ πεντηκοστιανισμοῦ ἀποδεικνύεται ἔτσι ὅτι εἶχε ὡς μιά ἀπό τίς πηγές του τήν εἰκονογραφία ἑνός ὀρθόδοξου μοναστηριακοῦ ναοῦ.

Αὐτή ἡ ἀπροσδόκητη σύνδεση μεταξύ τῆς Ὁρθοδοξίας καί τῶν ἀπαρχῶν τοῦ πεντηκοστιανοῦ κινήματος τοῦ 20οῦ αἰῶνα στή Βρετανία, ὀδηγεῖ φυσιολογικά στό ἐρώτημα: μποροῦμε ἄραγε νά βροῦμε καί ἄλλους συνδέσμους, σέ πιό συγκεκριμένο θεολογικό ἐπίπεδο, μεταξύ Ὁρθοδοξίας καί πεντηκοστιανισμοῦ. Σέ τί βαθμό συμμερίζεται ἡ χριστιανική Ἀνατολή τή «χαρισματικότητα» τῆς πνευματικῆς ζωῆς; Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἡ συνάφεια εἶναι μικρή. Ἡ Ὁρθοδοξία, θά μπορούσε νά λεχθεῖ, εἶναι λειτουργική καί ἱεραρχική, ἐνῶ ὁ πεντηκοστιανισμός ἐδράζεται στήν ἐλεύθερη καί αὐθόρμητη δράση τοῦ Πνεύματος· ἡ Ὁρθοδοξία ἐπικαλεῖται τήν Ἱερά Παράδοση, ἐνῶ ὁ πεντηκοστιανισμός ἀπο-

δίδει τά πρωτεία στήν προσωπική έμπειρία.

Όποιος όμως έρευνήσει βαθύτερα, σύντομα θά διαπιστώσει ότι οί άκραίες αντιθέσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι μονόπλευρες καί παραπλανητικές. Πράγματι, πολλοί ἀπό τούς Ἑλληγες Πατέρες ἐπιμένουν ἐμφατικά ὅτι εἶναι ἀνάγκη ὅλοι οἱ βαπτισμένοι χριστιανοί νά ἐπιτύχουν μέ δική τους προσωπική έμπειρία μιά ἄμεση καί συνειδητή ἐπίγνωση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κανείς δέν μπορεῖ νά εἶναι χριστιανός ἀπό δεύτερο χέρι: τό διδάσκουν συχνά πυκνά οἱ Πατέρες. Ἡ Ἱερά Παράδοση δέν εἶναι ἀπλῶς ἡ μηχανική καί ἐξωτερική ἀποδοχή ἀληθειῶν πού διατυπώθηκαν σ' ἓνα μακρινό παρελθόν, ἀλλά, ὅπως θά ἔλεγε ὁ Ρῶσος θεολόγος Βλαδίμηρος Λόσκυ, «ἡ ζωή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα στήν Ἐκκλησία»², ἐδῶ καί τώρα, τούτη τή στιγμή.

«Ἡ χειρίστη τῶν αἰρέσεων»

Ἡ ζωτική σημασία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γιά τή χριστιανική Ἀνατολή θά γίνει φανερή ἂν λάβουμε ὑπόψη ἓναν ἀπό τούς ἐκπληκτικούς

μυστικούς συγγραφείς τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου, τόν ἅγιο Συμεών τόν Νέο Θεολόγο (949-1022). Καθένας μας, ὑποστηρίζει ὁ ἅγιος, καλεῖται ἀπό τόν Θεό νά γευθεῖ τήν ἐνοικούσα παρουσία τοῦ Πνεύματος, «συνειδητά καί αἰσθητά», μέ αὐτό πού περιγράφει ὡς «αἴσθησιν τῆς καρδίας». Δέν εἶναι ἀρκετό νά κατέχουμε τό Πνεῦμα ἀπλῶς μέ ἔμμεσο τρόπο:

*Μή λέγετε, ἀδύνατον λαβεῖν τό Θεῖον Πνεῦμα,
μή λέγετε, χωρίς αὐτοῦ δυνατόν τό σωθῆναι,
μή οὖν ἀγνώστως τούτου λέγετε τινά μετέχειν.
Μή λέγετε, ὅτι Θεός οὐχ ὁράται ἀνθρώποις,
μή λέγετε, οἱ ἄνθρωποι φῶς θεῖον οὐχ ὁρῶσιν,
ἢ ὅτι καί ἀδύνατον ἐν τοῖς παροῦσι χρόνοις.
Οὐδέποτε ἀδύνατον τοῦτο τυγχάνει, φίλοι,
ἀλλά καί λίαν δυνατόν τοῖς θέλουσιν ὑπάρχει³.*

Ὁ ἅγιος Συμεών εἶναι βαθύτατα πεπεισμένος ὅτι ὅλα τά χαρίσματα πού μπορούσαν νά ἀποκτήσουν οἱ χριστιανοί κατά τήν ἀποστολική ἐποχή, μπορούν νά τά ἀποκτήσουν καί οἱ χριστιανοί τῆς ἐποχῆς μας. Ἐάν ἔχουμε διαφορετική ἄποψη, κατά τόν ἅγιο Συμεών, αὐτή εἶναι ἡ χειρίστη τῶν

αίρέσεων, μία αίρεση πού ύπονοεῖ ὅτι ὁ Θεός ἔχει κατά κάποιο τρόπο ἐγκαταλείψει τήν Ἐκκλησία. Καί ἂν τά δῶρα τοῦ Πνεύματος δέν εἶναι τόσο προφανή στή χριστιανική κοινότητα σήμερα, ὅπως ἦταν τήν ἐποχή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, μόνο ἓνας μπορεῖ νά εἶναι ὁ λόγος: ἡ ἀσθενική πίστη μας.

Ὁ ἅγιος Συμεών προχωρεῖ καί ἀντλεῖ ἀπό αὐτά ἐκπληκτικά συμπεράσματα. Ὅταν, γιά παράδειγμα, ρωτήθηκε ἂν μπορεῖ ἓνας μοναχός, πού δέν ἔχει χειροτονηθεῖ ἱερεὺς, νά ἔχει τήν ἐξουσία τοῦ «δεσμεῖν καί λύειν», δηλαδή νά ἀκούει ἐξομολογήσεις καί νά δίνει τήν ἄφεση, ἀπάντησε ὅτι ὑπάρχει ἓνας ὄρος, μία καί μόνο προϋπόθεση, ἡ ὁποία ἐξουσιοδοτεῖ ἓναν ἄνθρωπο νά λειτουργεῖ ὡς ἐξομολόγος καί νά δίνει ἄφεση ἁμαρτιῶν· καί αὐτή δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τή συνειδητή ἐπίγνωση ὅτι ἐντός του ἐνοικεῖ τό Ἅγιο Πνεῦμα. Μοναχοί πού ἔχουν αὐτή τήν ἐπίγνωση, ἀκόμη κι ἂν δέν ἔχουν λάβει τήν ἱερωσύνη, μποροῦν νά δώσουν ἄφεση σέ ἄλλους· ὅποιος ὅμως στερεῖται αὐτῆς τῆς ἐπιγνώσεως, ἀκόμη κι ἂν εἶναι ἐπίσκοπος ἢ πατριάρχης, καλύτερα νά μὴν ἐπιχειρήσει νά τό κάνει⁴.

Ὁ ἅγιος Συμεών μιλά ἐπίσης γιά ἕνα «δεύτερο βάπτισμα», τό βάπτισμα τῶν δακρῶν, τό ὁποῖο χαρίζεται σέ ὅσους θά «γεννηθοῦν ἄνωθεν» δι' Ἀγίου Πνεύματος.

Ὅταν κάποιος σηκώνει ξαφνικά τό βλέμμα καί θεωρεῖ τή φύση τῶν ὄντων μέ τρόπο πού ποτέ πρῖν δέν τό εἶχε κάνει, τότε γεμίζει μέ θάμβος καί χύνει αὐθορμητῶς δάκρυα πού ὁμως δέν εἶναι δάκρυα θλίψης. Τά δάκρυα αὐτά τόν καθαρίζουν καί τόν πλένουν σάν ἕνα δεύτερο βάπτισμα, ἐκεῖνο τό βάπτισμα γιά τό ὁποῖο ὁ Κύριός μας μιλά στά Εὐαγγέλια ὅταν λέει, «ἐάν μή τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καί Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τήν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Καί πάλι λέει, «δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν. Λέγοντας «ἄνωθεν» ἐννοοῦσε νά γεννηθεῖ ἐκ Πνεύματος (Ἰω. 3: 5,7).

Φαίνεται ὅτι ὁ ἅγιος Συμεών θεωρεῖ αὐτό τό δεύτερο βάπτισμα πιό σημαντικό καί ἀπό τό πρῶτο: διότι τό πρῶτο βάπτισμα –τό μυστηριακό βάπτισμα δι' ὕδατος– θεωρεῖ ὡς τύπο ἀπλῶς ἢ ὡς προεικόνιση, ἐνῶ τό δεύτερο βάπτισμα πρέπει νά θεωρεῖται ὡς ἡ πλήρης πραγματικότητα: «Τό δεύτερο βάπτισμα δέν εἶναι πλέον τύπος τῆς ἀληθείας, ἀλλά ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια»⁵.

Κατά πόσο ἡ ἄποψη τοῦ Συμεών χαρακτηρίζει τὴν Ἀνατολική χριστιανωσύνη; Ὁ ἴδιος προειδοποιεῖ τοὺς ἀναγνώστες του ὅτι εἶναι «ζηλωτῆς μανικώτατος»⁶: πρέπει ἄραγε νὰ ἀγνοήσουμε τίς παρατηρήσεις του ὡς ἐξαλλοσύνες ἐνός ἀκραίου ἀνθρώπου; Ἄς συγκρίνουμε τὸν Συμεών μὲ τρεῖς ἀκόμη συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι τονίζουν τὸν ρόλο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ χαίρουν μεγάλης ἐκτίμησης μέσα στὴν ὀρθόδοξη πνευματικὴ Παράδοση: μὲ τὸν ὄσιο Μάρκο τὸν Ἀσκητὴ (ἐκοιμήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου, ἀρχές 5ου αἰ.), μὲ τὸν συγγραφέα ἢ τοὺς συγγραφεῖς τῶν Ὁμιλιῶν πού ἀποδίδονται στὸν ἅγιο Μακάριο τὸν Αἰγύπτιο, ὁ ὁποῖος ὅμως, στὴν πραγματικότητα, ἦταν συριακῆς καταγωγῆς (4ος αἰ.) καὶ μὲ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τῆς Κλίμακος (570-649 περίπου), συγγραφέα τῆς Κλίμακος τῆς θείας Ἀναβάσεως, ἐνός ἔργου πού οἱ ὀρθόδοξοι μοναχοὶ ὑποτίθεται ὅτι διαβάζουν κάθε Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή.

Τρεῖς ἐρωτήσεις

Ἐξετάζοντας πῶς αὐτοὶ οἱ τρεῖς διαφορετικοὶ συγγραφεῖς ἀντιλαμβάνονται τὸ βάπτισμα «ἐν

Πνεύματι Ἁγίῳ καί πυρί» (Λουκ. 3:16), ἅς θέσου-
με τρία πιό συγκεκριμένα ἐρωτήματα:

- Πρέπει ἡ ἐνοικούσα παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νά εἶναι συνειδητή ἢ μπορεί νά εἶναι μιὰ ἐνοίκηση τοῦ Παρακλητοῦ πού ἐνῶ εἶναι πραγματική ὡστόσο εἶναι ἀσυνειδητή;

- Ποιά εἶναι ἡ σχέση μεταξύ τοῦ βαπτίσματος δι' ὕδατος καί τοῦ βαπτίσματος «ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καί πυρί»; Πρέπει τό «δεύτερο βάπτισμα», ἐν Πνεύματι, νά θεωρεῖται ὡς κάτι ριζικά νέο, τό ὁποῖο μᾶς ἐπιδαφιλεύει νέα χάρη διακριτή ἀπό ἐκείνη τοῦ πρώτου βαπτίσματος, ἢ τό «δεύτερο» οὐσιαστικά ἐπιβεβαιώνει καί ὀλοκληρώνει τό πρῶτο – δέν ἀποτελεῖ προσφορά νέας χάριτος ἀλλά πραγμάτωση καί φανέρωση τῆς χάριτος πού ἔχουμε ἤδη δεχθεῖ κατά τό μυστήριο τοῦ βαπτίσματός μας;

- Ποιές ἐξωτερικές ἐμπειρίες – γλῶσσες, δάκρυα κ.λπ.– συνοδεύουν καί ἐκφράζουν τό γεγονός ὅτι φθάσαμε σέ συνειδητή ἐπίγνωση τοῦ Πνεύματος;

Οἱ ὅποιες ἀπαντήσεις προτείνουμε πρέπει νά δοθοῦν μέ ἐπιφυλακτικότητα καί ταπείνωση, ἐπειδὴ εἶναι δύσκολο νά περιλάβουμε σέ φραστικά σχήματα τόν ζώντα δυναμισμό τοῦ Πνεύματος. Καί καθὼς πάντοτε μᾶς στρέφει πρὸς τόν

Χριστό και όχι προς τόν έαυτόν Του (Ίω. 15:26 και 16, 13-14), παραμένει, όσον άφορα στό δικό Του Πρόσωπο, πάντοτε δυσδιάκριτο και κεκρυμμένο. Είναι ό «πανταχοῦ παρών και τά πάντα πληρών», αλλά δέν βλέπουμε τό Πρόσωπό Του. Ό άγιος Συμεών ό Νέος Θεολόγος ύπογραμμίζει αύτόν τόν μυστηριώδη χαρακτήρα τοῦ Παρακλήτου, σέ μιά *Παράκληση* προς τό Άγιο Πνεῦμα, ή όποία προηγείται τῆς συλλογῆς τῶν ᾠδων του. Άποκαλεῖ τό Πνεῦμα «άποκεκρυμμένο μυστήριο... άκατονόμαστον θησαυρόν... άνεκφώνητον πρᾶγμα... άκατανόητον πρόσωπον» και συνεχίζει: «Έλθέ ό γενόμενος πόθος αύτός έν έμοί και ποθεῖν σε ποιήσας με, τόν άπρόσιτον παντελῶς!».

Άς δείξουμε, λοιπόν, άποφατική συστολή σέ ό,τι ποῦμε περί τοῦ έλευθέρου και ήγεμονικοῦ Πνεύματος τό όποιο ώς άνεμος «όπου θέλει πνεῖ, και τήν φωνήν αύτοῦ άκούεις, άλλ' οὐκ οἶδας πόθεν έρχεται και ποῦ ύπάγει» (Ίω. 3:8).

Όσιος Μάρκος ό Άσκητής:
άπό τή «μυστική» στήν «ένεργό» παρουσία

Παρ' ότι λίγοι τόν γνωρίζουν στή Δύση, τά